

לְבַנְיִינָה שֶׁל הַלֵּכָה

שיעורי הלכות שבת שהעביר מו"ר רה"י בביהמ"ד בשבת קודש

מלאכת טוחן (6) – טוחן אחר טוחן

ואינו ראוי לאכלו כך, ולכן יש חשיבות מלאכה גם לחימום השני.

אם ניישם את העיקרון הזה בטוחן, נסיק שבדבר שכבר נטחן פעם אחת אין איסור לטוחנו שנית. אך מאידך מצאנו בשו"ע⁴ שלדעת רבינו פרץ גירוד טיט יבש מעל בגדו נחשב טחינה, למרות שבהתחלה הטיט היה מפורר קודם שנדבק. כך שואל רבי עקיבא אייגר.⁵ שאלה זו נשאלת גם על הגמרא בביצה⁶ הסוברת שכתישת גוש עפר היא טוחן, למרות שהעפר היה מפורר קודם הידבקו.

יש שיישבו⁷ ש'אין טוחן אחר טוחן' נאמר דווקא באוכלין, אך לא בטיט וכדומה. עוד ניתן לבאר שבמקרים אלו אף שהעפר היה טחון, כאשר נדבק התבטלה הטחינה, וממילא כעת יש איסור לטוחנו. בדומה לבישול בלח שבהצטננו בטל הבישול ולכן יש איסור לבשלו.

הבנת החזון איש – הפרדת חיבור מלאכותי

החזון איש⁸ מבאר שאין לדמות את 'אין טוחן אחר טוחן' ל'אין בישול אחר בישול': 'אין

יש שאלה בסיסית בהלכות טוחן שנוגעת לדברים רבים. האם מותר לדרסק בסקוויט עבור התינוק? המותר לפורר קוביות שוקולד על גבי עוגה או גלידה? ומה דינו של הרוצה לטחון גלולה של תרופה ולשתותה מעורבת במשקה?

שאלות אלו ועוד, תלויות בנושא אחד - האם יש טחינה אחר טחינה.

בסימן שכא סעיף יב למדנו שחיתוך ירקות דק דק נחשב טחינה. הרמ"א במקום מוסיף "ודוקא פירות וכדומה לזה אסור. אבל מותר לפרר לחם לפני התרנגולים, דהואיל וכבר נטחן אין לחוש, דאין טוחן אחר טוחן".

הבנה פשוטה – טחינת דבר טחון אינה פועלת דבר

כולם מכירים את הכלל "אין בישול אחר בישול".¹ השיטה המקובלת להלכה² היא ש'אין בישול אחר בישול' דווקא בדבר יבש, אך בלח יש בישול אחר בישול.³ החילוק בין יבש ללח הוא, שבדבר יבש שנתבשל נוצר שינוי משמעותי שנשאר אף לאחר צינונו והוא ראוי לשימוש אף כאשר התקרר. אך בדבר לח כגון מרק, כאשר הצטנן בטלה פעולת החימום

⁴ שו"ע, סימן שב, סעיף ז.

⁵ הגהות רבי עקיבא אייגר על השו"ע שם.

⁶ ביצה ז:.

⁷ טל אורות דף לג, כמדוייק מלשון הרמ"א סימן תקד סעיף ג.

⁸ חזון איש סימן נז ד"ה ענין (וכן הביא טל אורות שם באופן השני). ועיין עוד פמ"ג במשבצות זהב סימן שכא סוף ס"ק י,

¹ מקור הדין במשנה שבת פרק כב משנה ב, בגמ' שם קמה; ובתוספתא שבת סוף פרק יד.

² שו"ע, סימן שיח, סעיף ד. ועיין רמ"א שם סע' טו ומה שנחלקו בהבנתו פמ"ג (סי' רנג אשל אברהם ס"ק כט) ורעק"א (שם על מג"א ס"ק מא).

³ כדעת הרא"ש שבת פרק ג סימן יא.

דוגמאות מעשיות

מכאן ברור שניתן לפורר בסקוויט שנעשה מקמח, כיוון שמבחינה הלכתית אנו רואים אותו עדיין כמפורר. כמו כן ניתן לפורר סוכר ומלח שנדבקו לגוש ולהחזירם למצבם הגרגרי.¹² אך גוש סוכר שנמס ונעשה מקשה אחת¹³ נראה שיש לאסור לפוררו שהרי בטלה הטחינה הקודמת וכמו המפורר חרס ומתכת.

קשה להגדיר מה נחשב לביטול גמור של הטחינה הקודמת. לדוגמה, בפוסקי זמננו נחלקו לעניין פירורי שוקולד שרגילים לפזר על גבי גלידות או עוגות. יש שהתירו לפורר שוקולד לפירורים¹⁴ אך יש שהחמירו כיוון שבטלה הטחינה הקודמת כנ"ל.¹⁵ לכן המחמיר יחמיר אך המקל יש לו על מי לסמוך, ואם יעשה בשינוי – וודאי מותר.

לפעמים אנשים הנזקקים לתרופות טוחנים גלולות או כדורים ומוהלים אותם במאכל או משקה – בזה ודאי יש להתיר כיוון שהגלולה אינה דבר חדש כמו שוקולד אלא זו אבקה שנדחסה ונדבקה.¹⁶

חובה לציין שבכל האופנים שמותר לפורר משום 'אין טוחן אחר טוחן', היינו דווקא כשעושה זאת בכלי שאינו מיועד לטחינה, אך לא בפומפייה וכדומה.¹⁷

בישול אחר בישול' משמעותו שחימום של דבר מבושל אינו פועל שום דבר ולכן איננו בישול, וברור שאם בטלה פעולת הבישול (כגון מתכת שהותכה וחזרה והתקשתה) יהיה אסור לבשל שנית. אך 'אין טוחן אחר טוחן' משמעותו היא שחיבור מלאכותי הנעשה ע"י בני אדם איננו נחשב חיבור ולכן מותר לטחון דבר שהתחבר באופן מלאכותי, בין אם דבר זה נטחן קודם (כגון לחם) או שהיה מפורר מתחילה (כגון מלח דק שנעשה גוש). טוחן הוא דווקא בדבר המחובר באופן טבעי כגון ירק או פרי, אך חיבור ע"י בני אדם כגון לחם אינו נחשב חיבור ומבחינה הלכתית עודנו כמפורר. ע"פ הסברו היסודי של החזון איש מובן מדוע יש טחינה בגוש עפר או טיט אף שבתחילה היו טחונים, שכיוון שחזרו והתחברו באופן טבעי שייכת בהם טחינה.

דבר שחזר למצבו הראשוני

בספר שביתת השבת מחדש שאם החיבור המלאכותי החזיר את הדבר ממש למצבו הראשוני – יש בו איסור טוחן.⁹ כך יובנו דברי הירושלמי¹⁰ שהשף חרס חייב משום טוחן וכן דברי הרמב"ם על השף לשון מתכת שחייב משום טוחן.¹¹ מצב זה דומה לבישול אחר בישול בלח – שכיוון שהלח הצטנן בטלה פעולת הבישול וממילא יש איסור לבשלו.

¹² רמ"א סימן שכא סעיף ה, ומשנה ברורה ס"ק ל.
¹³ וכל שכן גוש מלח מקורי כפי שנחצב (בארצות החוצבים מלח במכרות), שבוודאי שייכת בו טחינה.
¹⁴ שמירת שבת כהלכתה, פרק ו, סעיף יא.
¹⁵ אורחות שבת, פרק ה, סעיף כא.
¹⁶ אורחות שבת שם.
¹⁷ משנה ברורה, סימן שכא, ס"ק ל.

שמירת שבת כהלכתה פרק ו הערה כז ויביע אומר חלק ד או"ח סימן כז.
⁹ שביתת השבת כללי מלאכת טוחן ס"ק ז, ובמלאכת טוחן סעיף טו. ויש לעיין אם החזו"א הנ"ל מסכים לדבריו.
¹⁰ ירושלמי, שבת, פרק ז, הלכה ב.
¹¹ רמב"ם, הלכות שבת, פרק ח, הלכה טו.

